

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 8 - nr. 3 - juli 2016

Editoriaal

Onze achtste jaargang wordt afgesloten deze zomer. We tonen aan hoe Nieuwpoort wel degelijk manifest aanwezig was tussen de Vlaamse steden in het ancien regime.

Een nauwkeurige getuigenis neemt heel wat twijfel weg, waar het Nieuwpoortse galgeveld precies was gelegen.

Uit het geslacht de Preud'homme d'Hailly de Nieuport, waar de Nieuwpoortse burggraaf nog toe behoort, herinnert Freddy Beun aan een merkwaardig lid uit die familie, een academiëlid.

Eind 19de eeuw zag het er even beloftevol uit voor de toekomst van Nieuwpoort. En onmiddellijk nadien was Nieuwpoort-Bad en -Stad een magneet voor een schare kunstenaars.

De Eerste Wereldoorlog zou de stad teruggooien op haar puin, maar kunstenaars bleven de stad vereeuwigen in de oorlogstijd. Luc Filliaert toont dat aan, dit jaar in het "Westfront Nieuwpoort".

Met een Amerikaanse journaliste krijgen wij een impressie van het zieltogende Nieuwpoort in 1915. Er blijft nog altijd verwarring te Nieuwpoort : we proberen een en ander te verduidelijken.

Uit een procesdossier van 1679 krijgen we een inzicht, hoe vis vanuit Nieuwpoort zijn weg vond.

Wij diepen twee oktrooien op, uit het archief, van de oude kermissen.

Graag uw aandacht voor recente publicaties: Ramskapelle tijdens de Grote Oorlog en kunstenaars in de kelders van het puin te Nieuwpoort.

G. Demerre

Geschiedenis

NIEUWPOORT vroeger en nu !

Wanneer een stadsgids over het verleden van Nieuwpoort uitweidt, zullen de meeste bezoekers misschien de schouders ophalen als ze vernemen, dat de stad bijvoorbeeld in de Middeleeuwen ongeveer 3 tot 4000 inwoners telde, er zelfs nog niet meer had aan het begin van de 19de eeuw... en vóór de fusie in 1947 slechts 5062 inwoners telde.

Nochtans moet men zich realiseren dat provinciesteden zoals Menen, Eeklo, Torhout, Herentals, Roeselare, Izegem, Oudenaarde, Ronse, Ninove omstreeks 1784 niet meer inwoners telden dan Nieuwpoort !

De bevolkingsevolutie van deze laatste reeks steden is echter in anderhalve eeuw verdrievoudigd (Torhout), verviervoudigd (Herentals, Eeklo), vervijfvoudigd (Izegem, Ronse, Menen), verzesvoudigd (Oudenaarde, Ninove) en zelfs vertienvoudigd (Roeselare).

Eenzelfde trend als Nieuwpoort heeft Diksmuide meegemaakt. Niet alleen omdat de stad tijdens

de Eerste Wereldoorlog ook uit haar puin moest herrijzen, maar omdat de eeuwenoude stadsgrens haar in een keurslijf hield. De bevolking van Veurne is in de 150 jaar tot 1947 weliswaar verdubbeld ...

Deze drie Westhoek-stadjes hebben de groei door de eerste industriële revolutie - van de mechanisering - niet in die mate meegemaakt zoals elders in regionaal Vlaanderen.

Het sluit meteen in, dat Nieuwpoort, niettegenstaande zijn bescheiden formaat in de verre Middeleeuwen een grotere rol speelde dan men zou kunnen afleiden. Komt daar nog bij dat het heel lang op een grens heeft gelegen en een schakel vormde in bescheiden internationale contacten.

Het lag in de eerste plaats aan de kust en al vlug na Diksmuide was het een voorhaven van een van de grote steden in Vlaanderen : Ieper. Samen met Gent en Brugge maakte Ieper de dienst uit in het Vlaanderen van de Middeleeuwen.

Nieuwpoort was een tijd de evenknie van Damme en Duinkerke, zelfs eerst belangrijker dan Oostende als Noordzeehaven. Met het verschuiven van de noordgrens van het expansionistische Frankrijk in de 16de en 17de eeuw werd Nieuwpoort een grensstad.

Tot half 19de eeuw was het een garnizoensstad ... en door de lokale omstandigheden slaagde het erin elke militaire vijandige agressie het hoofd te bieden vanaf 1400 tot 1700.

Toen het als garnizoensstad werd afgeschaft rond 1860 en ontmanteld, bleef het stadje sluimeren tot de ramp van 1914-1918 toesloeg. Juridisch afgesneden van een oorspronkelijk privé badplaats op het grondgebied van de gemeente Oostduinkerke en geprangd in een korset van geslechte stadswallen, duurde het tot de eerste fusie van 1949 vooral eer nieuwe gronden verkaveld werden.

De naweeën van havenschade uit de Tweede Wereldoorlog met nog resten van barakkenwoningen van na de andere oorlog was een rem tot de 1960-er jaren.

Vanuit het centraal bestuur werd het eerst toegezegde dossier (1914) voor de havenaanpak opgeborgen. De infrastructuurwerken aan de kust gingen aan Nieuwpoort voorbij tot een troefkaart voor wassertoerisme in de 1970-er werd toegespeeld.

Sinds de eeuwwisseling is niet alleen Nieuwpoort-Bad een tweede Knokke aan het worden, maar naar

de stad toe groeit de ruimte toe. In de stad zelf is in de laatste tien jaar bijna geen enkele huizenblokhoek meer ontsnapt aan een vastgoedpromotor van appartementen.

De tweede verblijvers en binnenlandse nieuwe residents gunnen het stadsbestuur grote goede sier voor wegeniswerken en nutsvoorzieningen.

G. Demerre

GALGE-STICK ofte PLAETSE PATIBULAIRE te Nieuwpoort

Omdat Nieuwpoort dikwijls op een internationale grens was gelegen en afgezonderd kwam van Veurne-Ambacht, was er nogal eens discussie hoe ver de jurisdictie van Nieuwpoort zelf reikte.

Zo kreeg de stad Nieuwpoort op 28 september 1507 gelijk, tegen een aanspraak vanwege Veurne over haar *galge-stick ofte plaetse patibulaire*.

In de kamer van de Raad van Vlaanderen te Gent werd bevestigd, dat Nieuwpoort kon blijven beschikken over een stuk land :

“...groot zeven Gemeten ofte daer ontrent, up 't welcke men van ouden tyden de Malfaiteurs ter Nieupoort verwyst zynde, gerecht ende gejusticieert heeft zonder contradictie of belet van iemende, welc Stic Lands gelegen es in de wilde Dunen buuten der Jurisdictione van Veurn-Ambocht, up 't welcke de voornoemde vander Nieupoort van over l. lx. lxx. lxxx jaeren ende tyts meer huere Galghen, Raden ende van gelyken teekenen van Justicen gehadt ende gestelt hebben ...”

Zelfs in het vonnis van 17 januari 1603, waarbij Jan De Deyster beschuldigd werd een contract te hebben gesloten met 'zijn duivel', werd beschreven waar hij het eerst een ontmoeting had gehad:

“ ...tusschen het gherechte dezer stede en de duynen van myn heeren van Nieulandt ... “

In 1636 was die poldergrond van de heer van Nieu-
lant over gegaan naar de heer van Lens, maar de
eerste naam bleef nog lang in zwang.

Lange tijd bleef de historiografie een beetje vaag
over de juiste ligging van dat stuk land. Er is ooit ie-
mand geweest die vermoedde dat de "*Coupe Gorge*"
daarmee te maken had ...
Natuurlijk niet !

Bij de nauwkeurige definitie van de paalstenen rond
Nieuwpoort in de loop van haar geschiedenis krijgen
wij, wat meer duidelijkheid vanwege landmeter J.J.
Schoolmeesters op 5 juli 1764.

Er waren namelijk sinds 1581 vijf paalstenen rond
Nieuwpoort geplaatst en met de regelmaat werden
die stenen gecontroleerd.

Matthias Reynoudt liet daarover een schets in het
archief achter uit 1668. Het artikel van Pieter
Declercq in Biekorf uit 1957 toont een kopie gemaakt
door LVH (Leo Van Hille) met de exacte ligging van
die vijf paalstenen.

Ons interesseert vooral de tweede paalsteen:

*"De tweede paelsteen staet nog over de zuutwest
van de voorseinde eerste paelsteen in de pastura-
giën ende dunen, toebehoorende myn heeren van
Nieulande, zuudt by der hofstede van den selve
heer, daer Arnoudt Bogaert nu ten tyden bij pachte
heeft gewoont ..."*

Toen in 1703 de afgevaardigden van Veurne-Am-
bacht en Nieuwpoort opnieuw die paalstenen gingen
controleren, was die tweede paalsteen verdwenen.
Christiaan Streeck, voormalige hoofdman van Oost-
duinkerke, liet optekenen dat die paalsteen was
overgeplaatst door Adrien Kivout naar de lage dui-
nen. Die werd dan op verzoek van Veurne-Ambacht
teruggeplaatst.

Landmeter J.J. Schoolmeesters schreef in opdracht
van de magistraat van Nieuwpoort op 5 juli 1764 in
een verslag, dat de tweede paalsteen (weeral) niet
meer te vinden was.

*" ...Van daer westwaerts en langs van zuyden den
geciteerden polder van geciteerde edele heeren,
heb ik my getransporteert, omtrent dertig roeden van
zuydt westen den dyck ... "*

Hij schatte dus in, dat zo'n 115 m westwaarts van de
versterkingsdijk rond Nieuwpoort langs de burgweg

richting Oostduinkerke die paal had moeten staan.
Die paalsteen gaf de scheiding aan : "*tusschen den
dunen van Majesteyt en de gonne van selven de
Lens*"

De west-oost zandrug [waar nu het zgn. Littobos
op staat] lag dus ten noorden van de grond van de
vorst (Maria-Theresia in die tijd) en ten zuiden van
de Heer van Lens .

Er woonde dan ene Francois Allaert "*waer gestaen
heeft de Justitie van Nieuport, by my oock gesien in
wesen, liggende omtrent tseventig roeden van oos-
ten, den Paelsteen gestelt tusschen den dunen van
Majesteit en de gonne van selven de Lens*"

Daarmee lijkt ons dat :

1. J.J. Schoolmeester nog heeft geweten dat daar
het "*Galgeveld*" lag, maar het was in 1764 buiten ge-
bruik
2. Dat veld lag dus 270 m oostelijk van de plaats
waar de paalsteen had moeten staan, of ongeveer
384 meter westelijk vanaf de dijk van de Nieuwpoort-
se versterking.

Die versterkingsgrens van Nieuwpoort aan de west-
kant liep volgens de oude stadsgrens, vóór de uit-
breiding met Nieuwpoort-Bad, dus ongeveer waar
de laatste spoorweg heeft gelopen!

We zitten dus in de omgeving van de Stuiverwijk ...
die haar naam kreeg van het vm. clubhuis van de
Sint-Sebastiaanboogschuttersgilde sinds de ver-
woesting van Nieuwpoort in WO 1. De laatste bewo-
ner Arthur Dedeystere (+) heeft de naam "De Stui-
ver" nog laten aanbrengen op zijn ouderlijk huis.

Er was zeker reeds in 1734 daar een "*Herberge
... den soo genoemden lesten Stuyver ter Prochie
van Oostduinkerke Casselrie van Veurne, alwaer
Stadts-Accysen niet en worden gelicht, streckende
tot groote prejuditie der selve Stadts Assysen ...*"

Wanneer de stadspoorten van Nieuwpoort 's avonds
gesloten waren, kon men, komende uit Oostduin-
kerke langs de (noord)burgweg, nog net zijn laatste
stuivers verteren in het café... en er wachten tot 's
anderendaags !

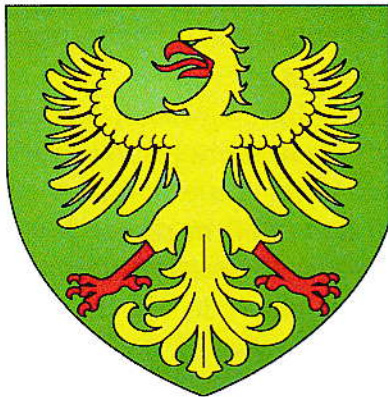
Costumen der stadt ende port van Nieuport 1774 ; P.
Declercq 1957 (Biekorf) p.136-140.

red. G. Demerre

EEN BELANGRIJKE TELG UIT HET GESLACHT de NIEUPOORT : CHARLES FERDINAND , LE COMMANDEUR de Nieuport (1746-1827)

Guido Demerre, voorzitter van onze vereniging, gaf in het vorig nummer van november 2015, een kort overzicht van de recente dragers van de titel van "vicomte de Nieuport". Hij kon bevestigen dat de voortzetting van de erfelijke titel verzekerd was met Laurens Marc Antoine (° 1993).

Dit artikel deed ons teruggrijpen naar onze documentatie over een belangrijk lid van deze nobele familie, waarvan de toekenning van de titel teruggaat tot de Middeleeuwen.

Het betreft hier Charles Ferdinand Antoine Florent de Preud'homme d'Hailly, burggraaf* de Nieuport, geboren te Parijs op 13 januari 1746 en gestorven op 20 augustus 1827 ofwel te Brussel volgens bepaalde bronnen, ofwel te Brugge volgens andere.

Ook over zijn nationaliteit bestaat er discussie. Bepaalde bronnen geven hem de Franse nationaliteit, wat "technisch" correct is, gezien hij in Frankrijk geboren is en men zich aldaar baseert op de geboorteplaats, terwijl anderen hem bestempelen als Belg gezien hij geboren werd uit ouders die woonden in de Oostenrijkse Nederlanden en waar men zich baseerde op de bloedafkomst !

Schijnbaar zou zijn geboorte in Parijs slechts het gevolg zijn van politieke strubbelingen in Vlaanderen, zodat zijn ouders tijdelijk uitweken naar Frankrijk !

Dit wordt in feite impliciet bevestigd door het feit dat zijn broer Constantin in 1748 in Gent werd geboren. Hoe dan ook, Charles Ferdinand onderscheidde zich niet, zoals veelal in adellijke kringen, op militair vlak, maar als wiskundige !

Nochtans begon hij - na zijn studies aan het college "Louis Le Grand" in Parijs - zijn carrière als luitenant van de genie bij het Oostenrijks leger. Dit leven, in de verre uithoeken van het toenmalig uitgestrekte Oostenrijkse rijk, beviel hem helemaal niet.

Hij nam ontslag uit het Oostenrijks leger en stelde zich ter beschikking van de Groot Commandeur van Malta.

Door zijn scherpe geest viel hij in de gunst van deze Groot Commandeur.

Deze schonk hem een Commanderie in Frankrijk maar hij wisselde deze tegen de Commanderie van Chantraine in Brabant waarvan hij de laatste titularis was..

Vandaar ook zijn aanspreektitel : Commandeur de Nieuport

Daar bovenop kreeg hij een zeer belangrijke post toebedeeld als afgevaardigde van de Orde van Malta bij het hof van de koning van Holland !

Ondertussen bestudeerde hij in zijn vrije tijd verder de wiskunde.

We vinden Charles Ferdinand voor de eerste maal terug in de "Mémoires de l'Académie Impériale et Royale de Bruxelles" in 1777.

Daar postuleerde hij om lid te worden van deze academie die slechts enkele jaren voordien (1769) door Keizerin Maria Theresia werd gesticht. Hiertoe had hij vooraf twee "mémoires" voorgesteld aan de academieleden, te weten :

- Mémoire sur les courbes que décrit un corps qui s'approche ou s'éloigne en raison donnée, d'un point qui parcourt une ligne droite

(voorgesteld in zitting van 16 september 1777) en

- Sur la manière de trouver le facteur qui rendra une équation différentielle compète, lorsque ce facteur doit être le produit de deux fonctions qui chacune ne contiennent qu'une seule variable.

(ook voorgesteld in zitting van 16 september 1777)

In zitting van 14 oktober 1777 - en dit op amper 31-jarige leeftijd ! - werd hij verkozen tot nieuw lid van de academie, waar hij actief regelmatig memories voorstelde.

Voor de geschiedenis van de stad Nieuwpoort is het hier toch nuttig aan te halen dat er op dat moment twee academieleden waren die nauw met de stad betrokken waren : dus deze burggraaf* de Nieuport, maar ook Abbé Mann, gewezen abt van het kartuizerklooster te Nieuwpoort ! En dit zal wel een unicum blijven.

Nu terug naar onze burggraaf*.

Bijzonder opvallend was zijn "Mémoire sur une machine propre à élever des fardeaux considérables"(zitting van 11 maart 1779). Hij verdedigde niet alleen zijn memorie, maar hij had eveneens een nieuw type machine - van eigen maaksel ! - bij zich opdat de leden met hun eigen ogen de werking zouden zien!

De Franse revolutie en de overweldiging van de Oostenrijkse Nederlanden betekenden voor hem een negatieve periode, waarbij hij een zeer groot deel van zijn fortuin kwijt raakte.

Ook de werking van de academie werd met de Franse bezetting opgeschort.

Nochtans verscheen in de periode 1794-1799 zijn bijzonderste werk met als titel "*Mélanges mathématiques, ou Mémoires sur différents sujets de mathématiques tant pures qu'appliquées*" (twee delen) Dit werk werd nog onlangs in Brussel te koop aangeboden op een veiling van het huis "*Romantic Agony*"

In 1806 verklaarde hij behoefte te hebben aan de kennis van de Griekse taal om beter de filosofen te leren kennen ! Aldus begon hij het oude Grieks te studeren op 60-jarige leeftijd ! Weldra kende hij die taal zo goed als zijn moedertaal !

De oprichting van het nieuwe koninkrijk der Nederlanden in 1815 betekende voor hem de redding.

Hij werd door koning Willem I kamerheer en tevens door hem aangeduid als lid van de Staten-Generaal

Na een schorsing van 22 jaar werden de activiteiten van de Academie op 18.11.1816 hernomen onder de titel van "*Nouveaux Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*"

De burggraaf* de Nieuport kreeg er de directie van. Hij kweet zich zo goed van zijn taak dat men hem, bij het overlijden van de president der academie, voorstelde om deze op te volgen. Hij meende evenwel dat hij te oud was om deze zware taak nog op te nemen.

Ten slotte overleed hij op 20 augustus 1827 door iedereen beschouwd als een groot wiskundige, maar ook als een groot man. Hij bleef kinderloos.

Het bericht van zijn overlijden aan de academie gebeurde door zijn broer Constantin, de échte burggraaf*!

Bibliografie

- Mémoire de l'Académie Impériale et Royale - tome II - BX 1780
- Robert de Beaucourt de Noortvelde - "Nieuport - Documents historiques - tome II - Ostende 1904
- Nouveaux Mémoires de l'Académie Royale de BX - tome IV - 1827
- Prince de Grave - Eloge du commandeur de Nieuport - 1827
- Persoonlijke documentatie

Freddy Beun

* Voor de échte burggraaf, zie verder in dit blad

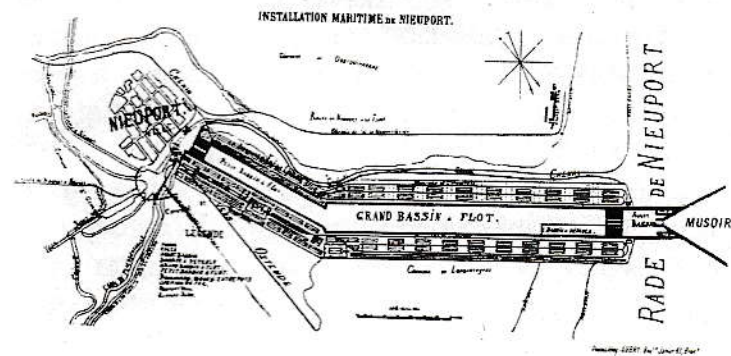
Kansen?

HOE NIEUWPOORT DE TREIN MISTE 1873-1894

Zoals in 1790, de toenmalige eerste pensionaris,

en verscheidene keren burgemeester van Nieuwpoort, F.L. de Brauwere, een Mémoire publiceerde om het belang van zijn stad in de verf te zetten ... zo verscheen een uitvoerig geschrift van baron Coppens en A. Guislin in 1873 :

De la nécessité de prévenir les inondations dans la Flandre-Occidentale en créant un port de mer de premier ordre à Nieuport.

Het is voor een groot deel een politiek stuk, want er worden uitspraken en argumenten aangevoerd, die de noodzakelijkheid benadrukken voor grootscheepse werken te Nieuwpoort.

Er werd herinnerd aan de intentieverklaring van koning Leopold II bij de opening van de zitting van de senaat 1872-1873:

"Omwille van de uitbreiding van onze handel en de enorme werkzaamheden aan de havens in andere landen, is het van nationaal belang dat onze haveninstallaties worden verbeterd."

In 1845 was reeds geschreven, dat de werken in Antwerpen en Vlissingen deden vrezen, dat men de trein zou missen aan onze Belgische kust.

De handelskamer van Oostende had zich reeds gericht tot de minister van Openbare Werken :

"Om het belang van de drie Belgische haven te illustreren en heel specifiek het probleem van de toegankelijkheid van Oostende (en tussendoor, ook van Nieuwpoort)". Maar ze klaagden wel aan dat er in Nieuwpoort sinds 1859 tot 2 miljoen frank was besteed, zonder dat dit gevolgen had voor de trafiek in die haven.

Daarop haakten de auteurs in, om te stellen dat Nieuwpoort behoefte had aan een 'vlotkom' met sluis, want bij laag water kon men met sommige goederenscheepen niet binnenvaren. En dit werd dan afgesnoept door de haven van Duinkerke !

Dus ging men verder : Nieuwpoort moest per spoor in verbinding worden gebracht met Oostende en

Veurne.

En dan weer de handelskamer van Oostende :

"Wij zijn helemaal niet jaloers op Nieuwpoort, in tegendeel ... zelfs grote sommen die besteed worden voor de verbetering van de haven ... helpen bij het vergroten van de industrie in het algemeen in ons land ... België mag zich niet laten voorbijsteken door de buurlanden ..."

En meteen wordt iets zeer belangrijks aangehaald. Er zijn dringend havenwerken nodig enerzijds om een betere afwatering te garanderen en anderzijds om overstromingen in West-Vlaanderen tegen te gaan !

Samengevat, stelden de auteurs het volgende voor:

- Een waterbekken om de afwatering te versnellen en te kunnen spuien, van ongeveer 14 ha met een 'springsas' berekend voor grote getijden om de overstromingsdreiging uit te sluiten.
- Een vlotkom met sluis om toegang te verzekeren voor grotere vaartuigen.
- En verlenging van de kaaimuren.
- Dokken, loodsen, sporen en daarbij horende installaties.
- Spoorverbinding met Oostende en Veurne doorheen de duinen.

... en dan somden ze alle voordelen op, die daarvan het gevolg zouden worden.

Waterbekken

Ze herinnerden aan cijfers uit 1820, berekend door Cordier, voor de havens van Duinkerke, Oostende en Dieppe.

De hoofdinspecteur voor Bruggen en Wegen Mr. Ségansin had daaruit besloten, dat met een waterbekken van 14 ha te Nieuwpoort een waterhoeveelheid van 700 000 m³ kon opgespaard worden. [Hij dacht dus aan een watermassa van 5 meter hoogte !?] Als vuistregel wist hij dat 2000 m³ water gedurende 2 ½ uur doorheen een breedte van 1 meter kan vloeien. Dus : als men vijf uur de tijd heeft, betekent dat 4 000 m³ (sic).

De zes sluizen van Nieuwpoort hadden een breedte van 42,37 m. Wanneer men die zou verbreden tot 80m en 4m hoogte ... kwam hij tot het besluit dat men in 5 uur tijd die watermassa zou kunnen lozen. [We laten deze conclusie aan waterbouwkundigen ... en die zullen schaterlachen!]

Vlotkom

Een vlotkom is volledig onafhankelijk van de getijden. Het spuien vanuit het waterbekken zou de trafiek via de vlotkom niet hinderen.

Er moest ook gedacht worden aan het verlengen

van de pieren (staketsels) en een golfbreker aan de westkant, om de zandverstuiving in de havengeul te remmen.

Sporen

Om de internationale en nationale trafiek te verbeteren, moest een spoorverbinding worden gelegd met Veurne en Oostende. Eens een spoorverbinding tussen Roeselare en Diksmuide er zou komen, dan zou Nieuwpoort een directe lijn hebben met de hoofdstad van het koninkrijk ... (sic).

Als men op de kaart even kijkt, dan is het duidelijk dat de export van steenkolen uit het bekken van Mons en Charleroi korter via Nieuwpoort kan, dan via Antwerpen ... (sic).

Het rapport van de Handelskamer van Oostende (1873) deed er nog een schep bovenop :

"De handel van Nieuwpoort vraagt een spoorweg naar Veurne en Duinkerke ... De handel vraagt ook dat er een vlotkom zou komen in Nieuwpoort en dat met grote haast havenwerkzaamheden een aanvang zouden nemen ..." aldus de heer F. De Jaegher die zijn stad Nieuwpoort speciaal vertegenwoordigt in die Oostendse kamer !

En de toekomst van Nieuwpoort ?

De bloei van Nieuwpoort zal ten goede komen aan het koninkrijk. Engeland zal de haven kiezen, want het is dichterbij dan Le Havre of Vlissingen. Nieuwpoort ligt bijna juist vlak voor de Theems en is met kanalen (?) verbonden met de Schelde, de Leie en de Maas ...en de kanalen naar Brussel, Gent, Brugge, Mons, Charleroi, Noord Frankrijk, Saint-Quentin ... De spoorweg zou kunnen in verbinding staan met Lille en Duinkerke...

Geen enkele haven ligt beter voor kustloodsen, dan Nieuwpoort. De kennis die zijn zeelui bezitten over de zandbanken, de zeestromen is vanzelfsprekend duidelijk.

Met de woorden van een grote econoom : *"Een miljoen uitgaven voor wegen en kanalen, verhogen de publieke rijkdom met tien miljoen!"*

En de minister van Openbare werken heeft in die zin geantwoord op vraag van burggraaf Du Bus: men moet maar direct met deze werken beginnen ...

Hij erkent dat de 2 ½ miljoen die sinds 1859 in Nieuwpoort besteed zijn op advies van Bruggen en Wegen ... nog niet veel effect hebben gehad. [Men heeft de militaire infrastructuur en stadsvesten afgebroken !!]

Echter terloops : 335 000 fr. voor de westelijke pier zijn in uitvoering...

Als het niet duidelijk genoeg is aangetoond ... Mr. de minister : in Nederland zijn er twaalf miljoen besteed aan de haven van Den Helder !

Epiloog.

De idee voor een vlotkom, betere sluizen en een waterbekken werd reeds geopperd door Dom Theodoor Mann in 1777, die kartuizer-monnik is geweest te Nieuwpoort.

Die vlotkom is er uiteindelijk gekomen in 1885. Het spaarbekken ook, in ... 1974.

In 1894 trok de stad haar waarborg terug voor het project van Baron Coppens en bankier Guislain ... die intussen failliet waren.

Met dank aan conservator W. Lelièvre, voor de inzage van deze publicatie.

G. Demerre

Kunst

L'ECOLE DE NIEUPOORT

Albert Guislain

Geboren in Halle op 29 november 1890, was Albert Guislain zoon van een functionaris bij de rechtbank van eerste aanleg.

Hij stierf in Sint-Gillis op 27 januari 1969. Hij was lid verkozen van de Koninklijke Academie voor Taal en Franse literatuur op 18 april 1953.

“Et le titre de l'une des pages les plus caractéristiques de cette plaquette, les étranges palais de Nieuport, vibrait encore à mes oreilles, lorsque l'excellent peintre, André Lynen et moi, nous avons repris un dialogue commencé, il y a quelque temps déjà...”

Tijdens de lectuur van dichtwerk en proza van

Jacques Meuris, dwaalt het Franstalig Belgisch academiëlid weg in zijn herinneringen met schilder André Lynen, en zijn eigen schildersopleiding.

“Pour dire le vrai, je suis Anversois” (vert.) ... en mijn vroege jeugd heeft zich afgespeeld aan de oevers van de Schelde. Overigens tijdens de bezoeken bij mijn maternelle grootvader Jules Pécher, in zijn atelier in de Franslaan werd ik gebeten door deze taratulla die men de schilderkunst noemt. Bij het einde van mijn studies, gaven mijn ouders toe aan de roeping die ik hardnekkig had gedemonstreerd. Ze gunden mij de toegang in de Academie voor Schone Kunsten. Daar kreeg ik les van Isidoor Opsomer. Piet Verhaert, een marineschilder, heeft mij ook lessen gegeven.

Deze bezat een villa in Oostduinkerke waar hij me regelmatig uitnodigde. Daar kreeg ik de kans enkele schilders te ontmoeten, die met regelmaat hun schildersezels in de omgeving zetten. Weet u, de zee heeft steeds een aantrekking voor de lieden van deze soort.

Zo leerde ik Auguste Oleffe, kennen die met zijn vrouw Henriette, een charmant huis betrok in Nieuwpoort. Louis Thévenet logeerde bij hen en ik bezit een foto, waarbij ze alle drie op de stoep staan van die woonst.

In hun spoor verscheen ook Albert Crahay, een bewonderenswaardige artist, die helaas aan 33 jaar gestorven is, die werkte in het atelier van Gilsoul. Adolphe Keller en John Michaux vervoegden ons dikwijls. Daar verbleven ook Maurice Wagemans en Franz Smeers in de schilderachtige hoek van onze kust.

Ik had dan mijn atelier in Nieuwpoort-Stad, waar ik de zomers doorbracht. 's Winters had mijn moeder haar verblijf in een appartement. Zij koos haar geprefereerd verblijf bij een pasteibakker op de Grote Markt, juist naast het Hôtel Prévost die als caissière niemand minder had dat de dochter van Artan.

Trouwens rond 1912 in “Villa Jeanne” resideerde een gast in de anonimiteit ... Alfred Dreyfus, die van wat kalmte kwam genieten aan de Noordzeekust.

Mijn atelier, in die periode, was gelegen in een nieuwbouw in de Elisalaan, in het zicht van de havengeul. Men had er een prachtig zicht op Nieuwpoort, dat in de Grote Oorlog zou gewist worden uit de lijst van onze geliefkoosde landschappen.

Ik bezat een klein bootje - een soort garnaalschuit - en mijn vrienden spraken af om met mij te gaan zeilen. Gans de “School van Nieuwpoort” heeft deze sport beoefend. Sommigen hebben verre herinneringen nagelaten. Enkele vernoemde ik reeds.

Carlos Grethe, de directeur van de academie van Stuttgart, die niet ver van de duinen gelogeed was;

net zoals Herbert Masaryck, de broer van de bekende Tjechische politicus. Herbert prutste wat op het doek, maar hij interesseerde zich vooral, denk ik, aan de wending van de gebeurtenissen.

Van den Eeckhoudt en Victor Rousseau waren ook onder mijn gasten.

Nieuwpoort vervulde een belangrijke passage in mijn leven. Ze zou nog belangrijker worden.

Op 4 augustus 1914 trok ik terug naar Antwerpen met de bedoeling om mij te engageren. Aan het bureau, vroeg de onderofficier die de lijst opstelde: *"Avez-vous un certificat de bonne vie et moeurs?"*. Op mijn negatief antwoord en de mededeling dat ik gedomicilieerd was in Nieuwpoort, antwoordde hij op een toon die geen tegenspraak duldde :

"Eh bien ! Allez en chercher un!"

Men kan raden dat gemakkelijk in die verwarde tijd ... iets anders was.

Ik geraakte bij de Burgerwacht, deed wat dienst en het werd Engeland waar men mij uiteindelijk voor de artillerie inlijfde. Vanuit Londen trok ik voor enkele maanden naar Heux ... en dan werd het de sector van Nieuwpoort, als observateur.

Ik bleef bij mijn eenheid, maar maakte ook deel uit van *"Peintres du front"*.

Onder de inspiratie van koningin Elisabeth, had het Groot Hoofdkwartier een *"Section documentaire artistique de l'armée belge en campagne"* opgericht. Wij moesten met penseel, potlood en pen, de meest ontroerende aspecten van dit zwaar verwoeste Vlaamse land met zijn bombardementen vastleggen.

Ik assisteerde dus aan de nieuwe opbloei van de Nieuwpoortse School.

Jean de Mot leidde de catalogus in voor de tentoonstelling in De Panne. In dezelfde tijd organiseerde Armand Apol een reeks in Zwitserland waar deze keer Octave Maus de inleider was.

Die resideerde in Lausanne. Ik herinner mij enkele geschreven regels daarover : *"Rassemblés autour du drapeau, on les retrouve aujourd'hui, motocyclistes, aérostiers, auto mitrailleurs, ambulanciers, artilleurs, carabiniers. Et, notez-le, sur seize, quatorze volontaires, deux d'entre eux portent la Croix de Guerre. L'un, par surcroît, la Croix de Saint-Georges..."* Dat was ik.

Wie waren de anderen. Ze zijn ondertussen weggegaan ... Allard-l'Olivier, Anspach, Bastien, Berchmans, Cerf, Houben, Lebacq, Le Mayeur, Médard Maertens, M.H. Meunier, Paulus, Thonet, Verdegem en Wagemans. Later waren daar ook nog Thiriart et Lassonet bij.

De stad Nieuwpoort is gelukkig de bewuste hoedster geweest van deze memorabele periode. De twee retrospectieven van 1957 en 1963 hebben de

band daaraan in herinnering gebracht.

Nog een anekdote om te besluiten ?

Een hele tijd vooraleer het hoofdkwartier dat initiatief had genomen, waren er sommigen onder ons *"aan het werk"* aan het front. Zo kwamen Wagemans en Bastien met hun tekenplank in de sector waarvan de verdediging was toevertrouwd aan het Franse leger. Ze waren wat ver in de eerste linies toen een patrouille hen verrastte. Een zouaaf had hen zien tekenen en blafte hen fors af : *"Et alors, on ne se gêne plus maintenant pour faire de l'espionnage !" "Nous travaillons ..."*

"Tous les zèbres de votre espèce nous répondent la même chose... Votre compte est bon ... On vous fusillera demain, à l'aube..."

Gelukkig, na hevige angstige protesten van de twee vrienden, verwees men hen naar admiraal Ronarc'h. Eens bevrijd, zwoeren de onvoorzichtigen, maar wat laat, dat niet meer te wagen, tenzij in uniform ...

(naar een interview in La Libre Belgique 18-02-1967)

Ronarc'h

**'Herinneringen van Ronarc'h'
(augustus 1914 – november 1915)**

Toen ik begon met het vertalen van Nieuport, Thys, 1922, was ik een beetje verwonderd over het feit dat cdt Robert Thys aan drie figuren vroeg om een 'Woord vooraf' te schrijven: een Brit, een Belg en een Fransman of de latere Duke of Cambridge (Alexander von Teck), luitenant-generaal Jacques en viceadmiraal Ronarc'h. Zijn we niet allemaal een beetje te plaatselijk chauvinistisch ingesteld zodat we door de bomen het bos niet meer zien. Vooral bij Ronarc'h kon ik me niet direct voorstellen wat hij met Nieuwpoort te maken had. Heel veel, zou blijken.

Mijn publicaties zijn niet rechtstreeks met de herdenkingsperiode in verband te brengen, sinds meer dan 25 jaar probeer ik in de huid van een of andere 'oorlogsverslaggever' te kruipen en vanuit zijn waarnemingen die Grote Oorlog opnieuw voor de geest te halen.

De publicatie van de herinneringen van admiraal Pierre Ronarc'h in 1921 is een verslag of relaas uit één stuk, af en toe met drie sterretjes onderbroken. Ik hoor sommigen onder u al luidop denken: hij was toch nog maar contre-amiral, in Nederland schout-bij-nacht, bij ons landleger gelijk aan generaal-majoor. Correct en pas in november 1915 wordt hij tot vice-admiraal en chef van de Franse vloot in Duinkerke benoemd. Maar beide rangen werden in de praktijk aangesproken met '*admiraal*'. Bij het landleger zou een admiraal gelijkstaan met een maarschalk en bij de Franse vloot bestond die rang niet en persona. Dus vice-admiraal was de hoogste rang, bij ons landleger gelijk aan luitenant-generaal. Om het de lezer wat comfortabeler te maken, hebben we dat ruim driehonderd pagina's tellende tekstblok in hoofdstukjes en ook chronologisch duidelijk afgescheiden ingedeeld. Die chronologie is in het oorspronkelijke werk ook onopvallend maar toch aanwezig.

Het oorspronkelijke werk omvat één foto en een zestal kaartjes. De kaarten zijn(soms wat aangepast) gebleven maar er zijn heel wat foto's en afbeeldingen bij gekomen, in totaal ruim honderd vijftig. Een belangrijk deel is met toelating van het archief van de marinebasis in Lorient in het werk opgenomen. De neef van de admiraal werd eind oktober 1914 aan de brigade toegevoegd. Deze Jean Ronarc'h heeft 1915 in Nieuwpoort en omgeving heel wat foto's gemaakt. Ze kwamen terecht in de albums van een achternicht van Pierre. Ik ben te laat in bezit geraakt van haar adres ergens in de Provence, want ze was ondertussen overleden. De foto's werden enkele jaren geleden in Lorient op een lage resolutie gescand, zodat ze voor publicatie ongeschikt waren. Maar in België is met een goeie grafist(e) en goeie wil veel te bereiken. Ik laat het resultaat aan uw mening over.

Mijn eerste opzet was het boek te '*scheuren*' en er alleen de passage Diksmuide uit te halen (particularisme): nl de periode van 15 oktober tot de val van Diksmuide op 10 november 1914. Eerst wou ik mijn (nog niet gepubliceerde) vertalingen van artilleriemajoor Pontus '*Les derniers jours de Dixmude*' en van luitenant Wanty '*La Défense de Dixmude*' en de '*Souvenirs*' van Ronarc'h tot één geheel en nieuw werk maken om na te gaan waar ze overeenstemmen of waar ze mekaar tegenspreken. Het kan bij leven en welzijn nog altijd natuurlijk. Maar misschien heb je jezelf ook al afgevraagd waar die Marinefuseliers vandaan kwamen vóór ze in Diksmuide uit

Melle arriveerden en wat zij in Melle uitvoerden. In augustus en september 1914 speelde die Brigade eerst een beetje politie in Parijs. En na Diksmuide was de even gesplitste Brigade van Ronarc'h actief bij Steenstrate en in bijna het volledige jaar 1915 in Nieuwpoort en Sint-Joris. Met Kerstmis was Ronarc'h aan de slag bij Steenstrate en daar werden geen handjes gedrukt of kerstcadeautjes uitgedeeld. Ik heb ten slotte voor de integrale vertaling Ronarc'h gekozen.

Ronarc'h wil ook dat zijn mannen fit zijn voor de strijd. Hij houdt er niet van dat die jonge kerels veel bier en alcohol drinken. Want in Koksijde en De Panne was in 1915 aan alcohol geen gebrek, in zowat elk huis konden ze aan bier of sterke drank geraaken. Ronarc'h laat uit Duinkerke een puttenmaker komen die met een speciale heiblok een fijne buis in het duinezand klopt en al gauw bereiken ze de zoetwatertafel onder het duinezand en die levert heerlijk fris drinkbaar water. Ronarc'h is er bij en kijkt welk materiaal die man gebruikt. In de buis onderaan zijn heel fijne gaatjes gemaakt en ze is tevens met heel fijn gaas omwonden, zodat er geen zandkorreltjes binnendringen. De Duitsers beginnen een 420mm-beschieting en de verschrikte puttenmaker wil er vandoor. Ronarc'h laat hem vertrekken op voorwaarde dat hij zijn materiaal achterlaat. En in de dagen en weken die volgen, worden diverse putten aangeboord. Een start van waterwinning die tot op vandaag blijft voortduren.

Met dit werk heb ik in verband met het IJzerfront veel bijgeleerd en ik hoop, hoewel u er wellicht veel meer over weet, ook uw belangstelling te hebben gewekt.

André Gysel

Edith Warthon
In the North 19 juni 1915

De auteur had net een panorama gehad van op de Kasselberg - waar het hoofdkwartier lag van Foch - en kreeg in de verte het front aangewezen. Eerst was zij doorheen leper gaan rijden en na de lunch koos men de richting ...

vert.

... naar de duinen. De dorpjes waar we door reden waren leeg, sommige levenloos, andere volzet met soldaten.

"Admiraal Ronarc'h" riep de gids van het hoofdkwartier ons toe, boven het geluid van de motor uit. Wij begrepen dat wij het geluk zouden hebben de held van Diksmuide te ontmoeten. De marine-fusilliers en de territorialen hadden de laatste oktober (1914) in de belegerde stad roem geogst. Wij stapten af bij een berm in de vlakte. De stevige wind blies samen met het geluid van de kanonnen langs het front. De half gesluisde zon scheen over het stuifzand boven de kale wei. De scene leek verlaten, uitgezonderd een handvol soldaten opgesteld voor hun officieren op de rand van een veld. Admiraal Ronarc'h met witte handschoenen en piekfijn uniform stond even vooruit met een jonge officier aan zijn zij.

Hij had net decoraties uitgedeeld en de manschappen marcheerden voor hem met geheven vaandel waaraan linten bengelden. Elk van hen had een aantal heldendaden verzameld en elk gezicht had gruwel van de oorlog gezien. Zij hadden Diksmuide verloren even voordien, maar hadden een heldenrol gewonnen. De inspiratie voor hun moed, hadden ze gekregen van een kalme officier, die daar stond, met witte handschoenen in piekfijn gala-uniform.

Men moet in dit noorden geweest zijn om de band te begrijpen, die bestaat tussen manschappen en hun officieren, gedurende de voortdurende gevechten.

Het gevoel van de chefs voor hun mannen is er een van bewondering, en omgekeerd die van de manschappen is er een van plagerige camaraderie tot de officieren, die hetzelfde lot delen in de gevechten. De onderlinge verstandhouding spreekt uit honderden ondefinieerbare dingen, maar de duidelijkste uitdrukking komt naar voor, door de manier waarop de manschappen worden aangesproken, met slechts twee woorden : "*Mes gars!*".

We trokken dan naar het hoofdkwartier van de admiraal, in de duinen. Nadien werd er halt gehouden in een ander brigadehoofdkwartier [aan De Zoeten Inval !]. De zandige heuveltjes waren bezet met struikjes en daartussen dunne populieren die wuifden zoals tarwehalmen in de wind. Hier en daar waren nog stukken dak te zien van de zeekant bunga-

lows (sic). We werden geleid in een zitkamer met veel foto's, genomen vanuit een vliegtuig. Een van de officieren telefoneerde om te vragen of de weg naar Nieuwpoort vrij was.

Ons route ging langsheen het Driehoekig Bos [Nieuwpoortse Steenweg]: een bosje dat voortdurend aan artillerie is blootgesteld. De helft van de bomen zijn weg. Het verkoolde onderhoud en de putten markeren de weg van de granaten. Waar de gemartelde bomen een stevige structuur hadden, zien ze er nu uit als ruïnes van stukgeschoten gebouwen en zijn het kleinere exemplaren dan liggen de stammetjes er precies als lichamen van oorlogsslachtoffers ...

Een mijl verder kwamen we in Nieuwpoort aan: de meest betreuenswaardige van de slachtoffersteden. Die is niet zo leeg, als leper, maar in de kelders zit het vol met soldaten. Het geluid van onze motor doet de Zoeaven uit hun schuilplaatsen kruipen als mieren.

Zoals leper majestatisch is in de dood, zo is arm Nieuwpoort gruwelijk komisch. Rond een kern van schitterende historische architectuur is een stad gegroeid met statige moderne (sic) huizen. Niets is zo vreemd als straten met schijnbaar kartonnen gevels, rondom een gothische kerk en een middeleeuwse halle. Het is net alsof de huizen als speelgoed platgetrapt zijn door een prehistorische wereldramp.

Modern Nieuwpoort schijnt te zijn gestorven aan een hartaanval. Geen ander vertrouwd beeld drukt de tegenstelling uit van de verwrongen huisruïnes rond hulpeloze smekende schouwpijpen en zieltoegende houten gebinten.

Geen enkel beeld aan het front is zo pakkend, als aan de rand van de stad, waar de verhakkelde huizen in een rij liggen als bedelaars rond de majestueuze ruïne van de Duvetorre. Rechts daarvan kijkt men uit over een vlakte met hier en daar een hoop bakstenen in de dorpen als Sint-Joris, Ramskapelle en Pervijze en daar overheen een voortdurend geraas en gekraak van granaten.

vert. G. Demerre

Wie was die beroemde bezoeker ?

Edith Wharton, geboren Edith Newbold Jones (1862-1937).

In 1885 huwde ze de twaalf jaar oudere bankier 'Teddy' Wharton, zonder het geluk te vinden. Nadat ze erachter kwam dat hij geld uitgaf aan jonge vrouwen 'vluchtte' ze in 1908 naar Parijs, waar ze een verhouding had met journalist Morton Fullerton, de liefde van haar leven. Na drie jaar liep de relatie echter stuk. In 1913 scheidde ze uiteindelijk ook van

Wharton. Vanaf die tijd reisde ze veel, werkte

tijdens de Eerste Wereldoorlog als journaliste en hield in de jaren daarna veelvuldig 'salon' in Parijs, waar ze vriendschap sloot met literaire grootheden als F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway en Henry James. In 1937 stierf ze aan een beroerte en werd begraven op het kerkhof van Versailles. Zij werd in 1927, 1928 en 1930 als kandidaat voor de Nobelprijs voorgedragen

Verwarring

VERWARRINGEN/TWIJFELS

ISARA PORTUS

De historiografie van Nieuwpoort is heel lang bekoord geworden door het opduiken van de zgz. oudste naam "*Isera Portus*". Lang was daar de neiging om aan een haven te denken, en dan nog aan de Isera. Maar in 1846 overtuigde Warnkönig dat portus niet noodzakelijk op een haven toepasselijk was, maar wel een stad met poorten omsloten!

J. De Meulemeester verzamelde de diverse argumenten in 1995, wat men allemaal had geschreven over de eventuele plaats in kwestie in "*Acta Archaeologica Lovaniensia, Monographae 8*".

Hij stelde dat de naam één enkele keer opduikt in "*Miracula Sancti Bertinii*" waarbij omstreeks 861 een kustnederzetting met die naam werd aangetast door Denen (Noormannen).

De omschrijving van kustversterkingen uit die periode zocht de auteur bij Vercauteren 1936, Van Werveke 1965, D'Haenens 1967/1970, Fournier 1978, Verhulst en Declercq 1989, Termote 1990/1992.

Degryse was in 1958 zeer onzeker of de plaats bij Ramskapelle zou gelegen zijn. Termote meende ar-

gumenten te hebben voor Veurne. De Meulemeester neigt naar De Panne door nauwgezette interpretatie van de tekst ... Kortom : niemand heeft daar grote zekerheid over.

IEPERLEE

In Nieuwpoort was er heel lang een lepersluis, want daar kwam de leperlee voorbij : een verbinding met de zee vanuit Ieper. Zelfs richting Brugge liep de leperlee verder. Vandaag is er nog altijd een leperlee doorheen de fusiegemeenten van Middelkerke ...

Er is in deze stad nog altijd een Ieperstraat, want er was een Ieperse poort ... in de richting van Oostende evenwel !

Op de oudste kaarten, zelfs tot in de 19de eeuw, stond steeds de naam Yperlee vanuit Ieper, langsheen Diksmuide tot in Nieuwpoort.

Isere of Ysere stond dan aangegeven op de waterloop die vanuit Lederzeele oostelijk kwam samenvloeien met de Peene bij Wormhout en de Ieperlee vervoegde ter hoogte van het Knocke fort. Een verstrooide cartograaf zette soms de naam Isere ... langheen de waterloop, waar nu de Lovaart loopt !

NOVUS PORTUS

Voor toponiemen in onze streek is K. De Flou zowat de "*bijbel*" en een schare van historiografen gelooft hem blindelings. Ook taalkundigen zoals Gysseling, Debrabandere, Devos, Dhondt ... borduren verder op zijn bevindingen.

Neem nu "*Novus Portus*" ... daar staat dan bij 1163. Welnu in de beroemde keure van 1163 voor de stichting van wat later Nieuwpoort zou worden staat nergens die spelling !

Wij lezen in de aanhef 'novo opido', in de tekst ergens 'opidum' en op de keerzijde 'novi portus'.

In het Brussels exemplaar staat in de tekst ergens 'novo portu'.

Zowel op het origineel in Nieuwpoort (waar veel afkortingen in staan), als in het kopie in Brussel, de gedrukte uitgave van de Costumen van Nieuport, de uitgave door het Gemeentekrediet in 1963 en de kritische versie van Th. de Hemptinne, A. Verhulst en L. de Mey uit 2001 ... leest men nergens novus portus.

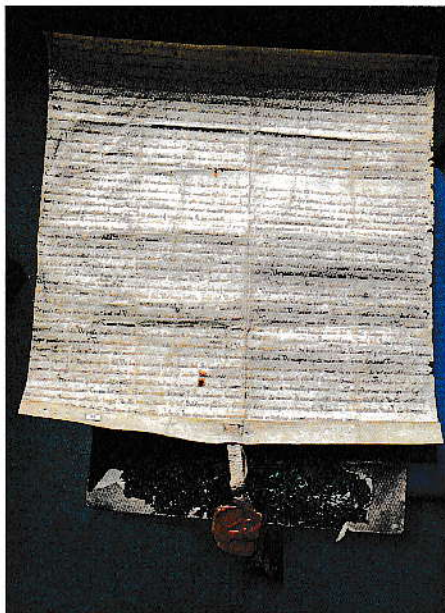
AFKORTINGEN VAN DE KEURE

Het handschrift van de Nieuwpoortse keure zelf begint aldus ...

Notu sit tam futis q presentib, q ego Philipp, di gra Flandm comes, hanc legis iusticiam opidanis meis habitantib in novo opido concesserim...

Dat origineel document moet volgens “kenners” van middeleeuwse transcripties gelezen worden als :

Notu(m) sit tam fut(ur)is q(uam) presentib(us), q(uod) ego Philipp(us), d(e)i gra(tia) Fland(rensiu) m comes, hanc legis iusticiam opidanis meis habitantib(us) in novo opido concesserim...

Het weze aan alle toekomstigen en tegenwoordigen bekend dat ik Filips, bij de genade Gods graaf der Vlamingen, aan mijn stedelingen inwoners van de nieuwe stad, het recht heb verleend, dat : ...

BURGGRAAF VAN NIEUWPOORT VICOMTE DE NIEUPOORT

Soms is men te kwistig met deze titel. Strikt genomen is er slechts één iemand in leven met de titel. Op dit ogenblik is dat sinds 2011 Hans Marald. Zijn vader Albert Constant (1929-2011) was nog bij de eregasten tijdens de herdenking te “Nieuwpoort 1600” in 2000”.

Bij het geslacht de Preud’homme d’Hailly mocht de titel “vicomte de Nieuport” sinds 1619 overgaan naar de oudste zoon. Sinds 1825 werden ze opnieuw in de lijst van de adel opgenomen en sinds 1888 kregen ze de toestemming “de Nieuport” aan hun naam toe te voegen.

Nu leest men op veel plaatsen bij nog andere leden van die familie “vicomte de Nieuport”. Zo is in documenten te Veurne en elders in de streek sprake van “vicomtesse de Nieuport”. Dat was Mélanie Pauline Isenbrant (+ Gijverinkhove) die gehuwd was met een broer van de échte vicomte.

In het Brusselse zijn nog familieleden die verwijzen naar Christian ... die zich ook vicomte de Nieuport noemde.

Enkele keren is de titel NIET overgegaan naar de oudste, omdat sommige zonen zich een àndere van de vele titels toeëigenden ... waarin de familie

grossierde, of door huwelijk en erfenis verweven geraakten met een àndere familie, maar ook wie geen mannelijk nageslacht had.

Dat was het geval bij vicomte Charles Florent (1722) : hij had 8 zonen. De 5e Constantin François werd nieuw ingeschreven in de adel in 1825 en de 3e was Charles François(1746-1827) ... de wiskundige, waarover in dit blad geschreven is.

Vishandel te Nieuwpoort **1678-1679**

Uit de criminele processen voor het hoogste gerechtshof in Vlaanderen : de Raad van Vlaanderen te Gent 1671-1723.

10 recto

Raadsheer de Moncheaux en griffier Gilson.

Jacob Willaert, zoon van François, 40 jaar is gevangene, woont in Nieuwpoort en wordt in het Gravensteen verhoord.

Hij was op 24 januari 1679 klant in de vismijn van Nieuwpoort. Hij kocht er regelmatig vis in opdracht van derden en verzond die daarna via voerlieden naar zijn klanten. Zo had hij commerciële relaties met Louis le Fèbre (Rijsel), met Lauren Moulin (Rijsel) en met Pierre Lortieau (Tourcoing).

Verscheidene vishandelaars, waaronder de hoger genoemde, kochten ofwel wekelijks vis in de vismijn van Nieuwpoort, ofwel gaven ze daartoe opdracht aan Willaert. Hij verzond ook vis naar Diksmuide. Willaert noteerde zijn transacties in een oud handboek dat op 4 juli 1662 begonnen was door zijn schoonvader Jacques Boerman.

Christiaan Spillaert en een zekere Hoorebeke waren voerlui uit Ieper. Verder deed hij zaken met François Bogaert uit Tiegem en met Michiel Clarisse uit Roeselare. Mogelijks waren dit voerlui. Willaert wordt ervan verdacht niet in orde te zijn met de nodige passepoorten, passavanten ende biljetten.

Hij ontkent dat hij fraudeerde.

13 verso

Jacques Willaert, zoon van François, wordt in het Gravensteen andermaal verhoord.

“Ik heb biljetten gegeven onder mijn handtekenen, behalve aan Jacques le Grand, Pierre de Molleyn en Jacques de Molleyn. Michiel Clarisse en Cornelis Hencke wonen in Roeselare, Jan Heerspaille in Izegem. Pierre Breda, Michiel del Cour, Niclays Breda wonen in of rond Geerardsbergen. De genoemde personen hebben hun vis gekocht op de kaai in Nieuwpoort, alwaar ik klerk ben. Van de verzending naar Bergen (Henegouwen) heb ik geen notities gehouden als wanneer de Cassemareen hem gheheel

betaelden, maar wel als ze mij nog iets schuldig waren. De vis verzonden naar Rijsel werd aangegeven op leper alwaer voor den selven visch passepoort moest ghelicht syn ende de rechten betaelt worden om voorder naer Rijsel te gaen."

14 recto

Het Hof neemt akte van de verklaring van Jacques Willaert en laat hem naar huis gaan. Hij moet zweren dat hij zich zal aanmelden in het Gravensteen, telkens zijn procureur Brocx hem verwittigt dat het Hof hem daartoe aanmaant. Hij moet borg staan voor de betaling van de reeds gemaakte kosten, voor de eventuele toekomstige procedurekosten en voor het zich aanmelden in het Gravensteen.

11 recto

Raadshere Moncheaux bijgestaan door griffier de Gheldere.

Bertholomeeus Pluvier, zoon van Pieter, 45 jaar, gevangene en koopman uit Nieuwpoort, wordt in het Gravensteen verhoord over de *tichten* hem door het *officie fiscaal* ten laste gelegd. Ook hij wordt verdacht van geknoei met *passepoorten*, *passavants* ende *biljetten* bij het verhandelen van vis vanuit de vismijn in Nieuwpoort.

Pluvier verzond partijen vis o.a. via voerman Christiaen Spillaert. Die stuurde ze dan vanuit leper verder naar Louis le Fèbre te Rijsel.

Hij deed dit ook naar Gent en Brugge, maar op commissie en niet voor eigen rekening. In Gent waren Hercules van Loo, Gheeraert van Loo, Gillis van Loo en de weduwe van François van Loo zijn bestemmingen. Een zoon van Bertholomeus Pluvier hielp mee in de zaak. Pluvier loochent elke betrokkenheid bij eventuele onregelmatigheden. Hij zegt dat hij de rechten van *Syne Majesteyt* niet heeft *ghefraudeert*.

12 recto

Bertholomeeus Pluvier wordt andermaal in het Gravensteen verhoord. 27-01-1679

"Seght op eerste (artikel) dat hij noynt ghelicht en heeft nocte doen lichten eenighe passepoorten op den naeme van Jacques Pierre ende François de Moleyn op Bergen in Henegauwe, maer dat deselve ghelicht sein gheweest door de Cassemareen op syn billet"

Verklaart dat hij geen vis verkocht aan de Moleyn, maar dat hij de vis kocht op de kaai van Nieuwpoort "alwaer sy bedienden het clerqschap".

13 recto

Cornelis Roose, zoon van Jan, 44 jaar, gevangene en blijkbaar wonend in Nieuwpoort, wordt in het Gravensteen verhoord. 6-02-1679

"De vis die ik aangevoerd heb vanuit Nieuwpoort heb ik steeds contant betaald, behalve soms aan Jacques Willaert. Ik heb de paspoorten gelicht in het kantoor, soms op het biljet van Jacques Willaert of op dit van Bertholomeeuw Pluvier en soms werkte ik zonder biljet."

Het Hof laat Roose naar huis terugkeren. 11-02-1679 Hij moet beloven dat hij zich zal aanmelden in het Gravensteen, telkens zijn procureur Brics hem verwittigt dat het Hof hem daartoe aanmaant. Hij moet borg staan voor de betaling van de reeds gemaakte kosten, voor de eventuele toekomstige procedurekosten en voor het zich aanmelden in het Gravensteen.

(red. Gilbert Rogiers, uit het Eerste deel van het derden Placcaet-boeck van Vlaendren, Gent, 1685)

Personages

Een zekere Jacques Boerman, werd schepen, en stierf op 5-03-1675. Ook ene Jacques Willaert, werd schepen, en stierf op 13-11-1692. Bartholomeus Pluvier, was ook schepen, en stierf op 13-10-1699. Allen hadden een grafsteen in de O.-L.-Vrouwekerk van Nieuwpoort tot de verwoesting in 1914-1918.

Sepulture van d'heer Jacques Boerman fs Hubrecht in syn leven veel jaeren schepen deser stede overl. den 5 Maerte 1675 ende van joff. Anna Meyne fa Pieter syne huysvrouwe den 28 8bre 1647 't saemen geprocreeert 9 kinderen ...

Er was ook een andere grafsteen met vermelding van ... joff. Mary van genachte ... te vooren weduwe van Sr Jacques Boerman junior fs d'heer Jacques overl. den 25 april 1692 ...

Sepulture van François Willaert fs Joos die overl. den 13 Weidemaent (juni)1626 ende van Janneken Van den Berghe fa Maerten, syn huysvrouwe die overleet den 5 April 1626. Hier licht begraven d'heer Jacobus Willaert fs Frans in syn leven vele jaeren schepen deser stede overl. den 13 9bre 1692.

Er was ook een andere grafsteen van Jacobus Willaert fs Michiel die overl. den 15 9bre 1667, die begraven werd met een zoon Jacobus Willaert overl. den 26 xber 1675. Diens vrouw was Catharina Eusraert overl. den 30 july 1687...

Sepulture van d'heer Bartholomeus Pluvier fs Pieter schepen deser stede ende port van Nieuport ende keyser der Edele gulde van St.- Joris der voorseyde stede overl. 13 8bre 1699 ende van Juff. Anna Verscheure fa Pieter syne huysvrouwe die overleet den 18 maerte 1674 't samen geprocreeert 11 kinderen ...

Let wel: er zijn geen sluitende bewijzen, dat het om die betrokken personen gaat in de aangehaalde procesdossiers ... ze zijn wellicht zeer plausibel. Het beroep van vishandelaar was in Nieuwpoort toen wel eens een springplank tot het schependom !

(R. de Beaucourt de Noortvelde, Epitaphier de la Ville de Nieuport, Oostende, 1905)

G. Demerre

ARCHIEF

De toestemming voor de twee historische kermissen te Nieuwpoort

Van de vrye geprivilegeerde St. Jans Foire beginnende t' sondags naer St. Jan Baptiste-dag van alle soorten van Goederen en Waeren en van alderhande Bestialen.

Ook

Wegens d'Institutie van de Kermis-Processie en Ommeganck op den selven Sondag zynde Kermis-dag.

Verleend door Maximiliaan van Oostenrijk, in 1495 voogd namens zijn minderjarige zoon Filips de Schone ...

"Savoir faisons à tous presens & avenir nous avoir receu l'humble supplication des Bourgmaistres, Eschevins & Conseil de notre Ville de Neufport en notre Pays & Conté de Flandres tant pour eulx, comme pour & au nom de tous les Bourgeois, Manans & Habitans de notre ditte Ville, contenant comment icelle Ville est la principale & meilleure Ville de notre West-Pays de Flandres est scituée & assise sur la Frontiere de la Mer, pour quoy elle est la Clef de tout ledit West-Pays. A la quelle cause tant noz rebelles & desobéissans Subgetz, comme les François & autres noz Ennemis durant les Darraines Guerres & divisions qui ont regné en nos Pays depardeça, se sont tousjours parforcez & ont fait plusieurs Emprinses sur notre ditte Ville pour le prendre & distraire de notre obéissance..."

Een processie mocht uitgaan elk jaar op de zondag volgende op de feestdag van St. Jan Baptist [24 juni] en de foor mocht 7 dagen doorgaan nadien. Veertien dagen vooraf was het de handelaars en anderen toegestaan hun goederen, voedingswaren, handelswaar, dieren, granen en andere zaken aan te brengen maar ook veertien dagen nadien om huiswaarts te keren.

Dit oktrooi werd verleend door de vorst in Bergen-op-Zoom in januari van 1494. Aangezien een jaar begon met Pasen, was dat eigenlijk toen reeds 1495 !

De griffier van dienst was een zekere de Waudripont.

Dit mocht overal te lande omgeroepen worden en het werd een officiëel Placcaet vanwege de Raad van Vlaanderen uitgegeven te leper op 15 mei 1495, ondertekend door Y. Vaernewyc.

Er was natuurlijk nog een andere kermis en foor, die veel vroeger was uitgereikt.

*"De St. Michiels Foire tot Nieuport, beginnende met den Sonnen opganck van St. Michiels-dag [25 september] synde den dag der Kerckwiedinge van O.L.V. Prochie Kercke van Nieuport door Milo Bisschop van Terouanen in 't jaer 1165 is ingestelt, geoctroyeert ende geprivilegeert door Lodewyk Grave van Vlaenderen by syne opene Brieven, gegeven tot Brugge den 30 Mey 1364, de gone den Grave Jan Hertog van Bourgoignen, Grave van Vlaenderen, & c. by syne opene Brieven gegeven tot Gendt den 19 July 1409 heeft vernieuwt ende gegeven vry geleydt en saufconduit seven daegen voor, en seven daegen naer de selve St. Michiels Foire, voor alle Goederen en Persoonen, uytgenomen Vianden, Fugutive, Gebannen en de gone hun, in de Foiren verobligeert * hebbende in Lyf ofte Goedt. Volgens 't oudt gebruyck geduert dese Foire negen naer een volgende daegen, beginnende en inbegrepen den geseyden St. Michiels-dag."*

* verobligeert : aansprakelijk gesteld of met hypotheek belast ...

(Uit "Dese Costumen der stadt ende port van Nieuport" erdruckt 1774 : p. 136 en 141)

Bibliografie

TENTOONSTELLING EN BOEK!

De Grote Oorlog op doek – frontschilders in Nieuwpoort 1916-1918.

Op vrijdag 24 juni werd in het Westfront Nieuwpoort de tentoonstelling 'De Grote Oorlog op doek – frontschilders in Nieuwpoort 1916-1918' officieel geopend. Gastsprekers Jef Lambrecht en curator Luc Filliaert plaatsten het thema in een ruimer kader en zorgden voor een gepaste inleiding.

Na 'Nieuwpoort – Sleutel tot het IJzerfront' en 'Les Demoiselles de Nieuport – de Britse en de Bretoenen 1914-1917' is deze nieuwe expo de derde tijdelijke tentoonstelling in het Westfront. Dit jaar focussen de initiatiefnemers op de schilders die tijdens de Eerste Wereldoorlog in Nieuwpoort de rust vonden om een vrij uniek artistiek experiment op poten te zetten. Het initiatief kwam vooral van de Brusselaar Alfred Bastien die als oorlogsvrijwilliger in Nieuwpoort strandde. Hij vond er een onderkomen in een verlaten kelder en later kon hij in een nabijgelegen huis een atelier inrichten. Samen met zijn vriend Léon Huygens richtte hij de verlaten en kapotgeschoten ruimtes stemmig in om er in onmenselijke omstandigheden een kunstig antwoord te verzinnen op de omringende oorlogsgruwel. Ook André Lynen en Maurice Wagemans gebruikten de ruimtes als uitvalsbasis voor hun artistieke zoektochten. In het spoor van de seizoenen schilderden en tekenden ze de kapotgeschoten straten, huizen en monumenten. Het Nieuwpoortse decor vormde een sombere aanblik en toch werden de kleuren de hoofdrolspelers in de grote verzameling doeken en prenten. Ook andere schilders kwamen nu naar Nieuwpoort afzakken waar ze allemaal, elk in hun eigen stijl, elk in hun eigen temperament een indrukwekkend oeuvre schilderden.

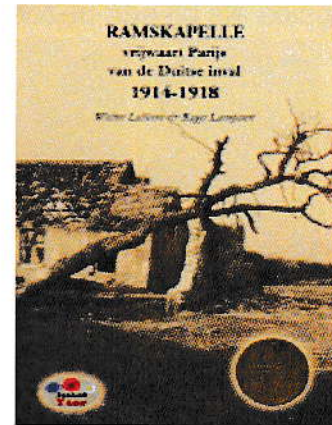
In het Westfront bracht curator Luc Filliaert een zeventigtal werken samen. Grote doeken, kleine werkjes, aquarellen, olieverven, schetsen, gouaches... Een ruime selectie van een vergeten brokje cultuurgeschiedenis. Samen met foto's en documenten wordt de inspiratie van de schilders voelbaar en kunnen we deelgenoot worden van een vreemde schildersbende die in Nieuwpoort een onderkomen had gevonden.

Naar aanleiding van de tentoonstelling werd ook het derde boekdeel van de 'Nieuwpoortreeks' voorgesteld. Auteur Luc Filliaert, tevens verantwoordelijke voor de selectie van de tentoonstelling, plaatst hierin het Nieuwpoortse schildersatelier tegen het decor van een onvermijdelijke oorlog en een alles beheersende oorlogsmachine. Het wel en wee van deze Nieuwpoortse schilderskolonie wordt aan de hand van heel wat illustraties een indringend menselijk verhaal. Ook het Panorama van de IJzer, het grote naoorlogse werk van Bastien komt ruim aan bod.

Het rijk geïllustreerde boek is een uitgave van Aca-

demia Press en kost 24,99 euro. Te koop in het Westfront en in de betere boekhandel.

RAMSKAPELLE

“Ramskapelle vrijwaart Parijs van de Duitse inval 1914-1918”

Als men in Ieper zelfs beweert, dat de verdediging aldaar belet heeft dat de Duitsers niet door konden stoten tot Parijs: dan mag men dat ook in Ramskapelle zeggen. Dat kan ook gezegd worden in Perwijs, in Kaaskerke, in Boezinge en wellicht tientallen plaatsen in Frankrijk !!

De verdienste van het boek moet vooral gezocht worden in de rijke illustraties die verzameld werden door stadsarchivaris Walter Lelièvre.

Er zijn verscheidene hoofdstukken te lezen.

Roger Lampaert heeft een grote bijdrage geleverd in de eindredactie.

De 'Gevechten langs de IJzer' zijn voor de gelegenheid vrij helder en kort beschreven. Het verhaal van diverse families die 'Op de vlucht' waren, nodigt uit, om daar ook een apart boek over te schrijven. Dit dan gecombineerd met het hoofdstuk 'Leven in Frankrijk' en 'Kinderen op vreemde bodem'.

Voor de heemkunde is het een uitstekende bron: de hoeven met hun bewoners vormen een geschiedenis op zichzelf.

Hoe 'De zee als laatste redmiddel' een rol speelde, daarvoor gaat men béter te rade in een vorige publicatie van deze beide auteurs "Nieuwpoort. Sleutel tot het IJzerfront". In het boek dat voor ons ligt, zijn er enkele finesses niet zorgvuldig genoeg beschreven.

De aanwending van Franse steun daarentegen wordt goed in de verf gezet. Men kon natuurlijk rekenen op uitvoerige oorlogsliteratuur van beide zijden. De Belgische bijdrage door de diverse regimenten die betrokken waren, is veelvuldig in herinnering gebracht door herdenkingsgetuigen verspreid over Ramskapelle.

Het is een verdienste, dat benadrukt werd, hoe de

hulp van het Franse leger een grote bijdrage heeft geleverd in het dichtert van de bressen in het front, reeds in 1914.

De uitbouw van de frontlijn langsheen de spoorwegberm wordt zeer klaar geïllustreerd. Men beleeft zelfs, precies als bij een bezoek, hoe het dorp Ramskapelle de wacht optrok gedurende de hele oorlog.

De citeringen uit dagboeknotities van getuigen ter plaatse hebben het geheel sterk verlevendigd.

'De mislukte aanval op Violette en Terstille' is een tragische episode rond nieuwjaar 1915, die dan nog enkele keren werd herhaald en wel door beide kampen.

Het was met de middelen en technieken van toen, nagenoeg onmogelijk beweging te krijgen in dat deel van het front. De raids die werden uitgevoerd konden rekenen op grote dapperheid maar kostten pijnlijk veel slachtoffers. Ze waren geen model van tactiek !

Het leven in 'Een rustige sector?' was er een van opperste verveling in primitieve hokken, temidden slijk en ongedierte. 'Een harde winter' van 1916-1917 wordt in het boek geïllustreerd met origineel fotomateriaal.

Het belagen van elkanders 'Voorposten' leek voor de legers een reden van bestaan.

Terwijl gedurende heel de oorlog de waterpartij in stand werd gehouden, hielp het vliegwezen een beter zicht te krijgen op de situatie.

De huidige bewoners van Ramskapelle kunnen in de namenlijsten van de 'Kinderen op vreemde bodem' sporen van hun familie terugvinden, maar ook van de families die nooit meer naar hier terugkeerden.

Hoe bescheiden het aantal inwoners ook was voordien: het dorp offerde wel 10 jonge militairen op aan deze oorlog. Slechts een burger viel helemaal in het begin toen het dorp ontvolkte.

In het boek is de gelegenheid genomen een volledig inventaris te maken van de 'Relicten'. Het eerste nl. de 'Belgische militaire begraafplaats' is er een om blijvend stil bij te worden. Bij 401 stenen liggen resten van slachtoffers zonder naam.

Westfront Nieuwpoort

Met de herdenking van de Grote Oorlog die in 2014 is ingezet te Nieuwpoort, was het de bedoeling elk jaar bij de tijdelijke tentoonstelling, een boek uit te geven over het jaartema.

Dit jaar komt daar dus het derde deel bij.

Herinneren wij toch nog aan de vorige publicaties.

"Nieuwpoort. Sleutel tot het IJzerfront"

Walter Lelièvre en Roger Lampaert, Academia Press Gent, 2014, 221 p.

"Les Demoiselles de Nieuport. De Britse en de Bretoenen, 1914-1917"

Patrick Vanleene, Academia Press Gent, 2015, 176 p

Ook de vroegere nummers van deze archiefkrant blijven raadpleegbaar op:

www.nieuwpoort.be

klik: cultuur/patrimonium/archief/archiefkrant

Vanaf nu volgen daar de bladzijden elkaar normaal op.

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a Kaai 50 – 02/04 – 8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

